

Ideje in prakse organiziranega anarhizma pri nas (1999–2014)

Abstract

Ideas and Practices of Organized Anarchism in Slovenia (1999–2014)

In addition to providing the chronology of the most important episodes of anarchist activities in Slovenia in the last 15 years, the article closely examines the forms and methods of political organization and action that led to the creation of the Federation for Anarchist Organization. It outlines the ideological and theoretical underpinnings of anarchism in Slovenia. The latter has enabled the development and continuity of activities in various social initiatives and movements, of which anarchists were sometimes initiators and sometimes supporters, but in any case their work was always based on anarchist ideas and principles. This practice placed anarchism on the political map as a distinct political force in social movements. Despite the fact that anarchism is internally heterogeneous and full of different views and flows, it appears to be unified on the outside.

Keywords: anarchism, social movements, self-organization, autonomy, internationalism

Peter Korošec is a longstanding activist and member of the Federation for Anarchist Organization. (peter.korosec79@gmail.com)

Povzetek

Vzporedno s kronologijo najpomembnejših epizod anarhističnega delovanja v Sloveniji v zadnjih petnajstih letih članek podrobno obravnava oblike in načine političnega organiziranja in delovanja, ki so pripeljali do oblikovanja Federacije za anarhistično organiziranje, obenem pa začrta ideološka in teoretska izhodišča anarhizma pri nas. To je omogočilo razvoj in kontinuiteto konsistentnega delovanja anarhistov v različnih družbenih iniciativah in gibanjih, v katerih so bili včasih pobudniki, drugič podporniki, njihovo delovanje pa je vedno temeljilo na anarhističnih idejah in načelih. S to prakso je anarhizem postavljen na politični zemljevid kot prepoznavna politična sila v družbenih gibanjih. Čeprav je anarhizem notranje heterogen in poln različnih tokov in pogledov, navzven deluje enotno.

Ključne besede: anarhizem, družbena gibanja, samoorganizacija, avtonomija, internacionalizem

Peter Korošec je dolgoletni aktivist in član Federacije za anarhistično organiziranje (FAO). (peter.korosec79@gmail.com)

»Anarhizem je politični izraz interesov izkoriščanih in zatiranih razredov.«

Federación Anarquista Uruguaya

»Anarhija in socializem nista znanosti: sta predloga, projekta, ki ju anarhisti in socialisti poskušajo uresničiti in ki morata biti zato formulirana kot jasen program.«

Errico Malatesta

»Vemo, da nam romantiziranje in naivnost ne bosta prav nič pomagala, organiziranost in pogum pa veliko bolj.«

Federacija za anarhistično organiziranje v izjavi za javnost ob začetku ljudskih vstaj v Sloveniji leta 2012.

Anarhizem kot politična ideologija in družbeno gibanje pri nas nima bogate tradicije in zgodovine. Mislimo na manifestni in samodeklarativni anarhizem in na aktivno, nepretrgano tradicijo, ne zgolj idej, ampak tudi konkretnih izrazov v obliki političnih skupin, dejavnosti in praks.

Po letu 1999 je anarhizem na tem prostoru začel graditi novo zgodbo. S kontinuirano dejavnostjo in organiziranjem je bil del širših družbenih gibanj, z raznovrstno artikulacijo, propagando in akcijo pa si je izboril svoje mesto v družbeno-političnem prostoru ter postal prisotna in prepoznavna politična sila¹ v družbenih gibanjih.

Novo stoletje je v Slovenijo prineslo svežo anarhistično tradicijo, ki živi *in deluje*, vendar pa ni odpravilo predsodkov o anarhizmu. Zdi se, da ostaja ena najbolj nerazumljenih in napačno interpretiranih političnih ideologij. Poleg nenaklonjenega – in pretežno skopega – zgodovinskega in sistematičnega diskreditacije je treba del krivde za splošno nerazumevanje anarhizma pripisati tudi anarhistom samim, saj jim kljub številnim dejavnostim in različnim oblikam komunikacije ni uspelo spisati svojega programa oziroma teoretsko-ideološke platforme, ki bi predstavila ključne koncepte, jih povezala v koherentno celoto ter tako odgovorila na temeljna vprašanja.

Deloma taki dokumenti niso bili oblikovani zaradi skepse, ki jo do tovrstnih oblik gojijo številni anarhisti,² deloma zaradi neuspešnih poskusov pisanja takih dokumentov v preteklosti. Deloma pa je razlog za splošno nerazumevanje tudi v sami naravi anarhizma. Ta je dinamična, njena pomembna lastnost je nenehna refleksija, ki ideje-teorijo-prakso sili v nenehno gibanje, spreminjanje, prilagajanje in razvijanje. Kot najbolj svobodna misel-praksa, *svoboda vseh svobod*, je mnogotera in polna različnih tokov. Ti se pogosto zdijo protislovni, kar dodatno otežuje statično definicijo anarhizma z uveljavljenimi konceptualnimi aparati in jasnimi kategorijami. Da pa bi bilo razumevanje anarhističnih idej in praks ter predvsem predlogov tukajšnjih anarhistov za temeljne družbene spremembe bolj jasno, je treba shematično zapisati – tudi s

¹ Anarhisti politiko razumejo v njenem temeljnem pomenu: kot upravljanje skupnih zadev oziroma kot proces odločanja o skupnih zadevah. Zavračajo v javnosti razširjeno razumevanje, ki politiko reducira na dejavnosti političnih strank, državnih organov in drugih institucij predstavniške demokracije.

² Anarhizem je notranje heterogen, raznolik ter poln različnih pogledov in predlogov. A menimo, da navzven deluje konsistentno, homogeno in enotno, zato ga lahko razumemo kot program.

pomočjo zgodovine, kronologije in analize konkretnih aktivnosti – načela in ideje, cilje in vizi je anarhistov in s tem povezane strateško-taktične usmeritve, ki jih prakticirajo in promovirajo.

Ta članek ima dva osnovna cilja: a) kronologija najpomembnejših epizod anarhističnega delovanja pri nas v zadnjih petnajstih letih;³ in b) s kronologijo skupaj z analizo drugega gradiva orisati njegova teoretsko-ideološka izhodišča. Kronologija v tem besedilu ne bo nujno linearna, z njo bomo razlagali tudi idejna izhodišča. V taki obliki je lahko besedilo tudi konkreten predlog programa za temeljne družbene spremembe, ki naj bo zainteresiranim za take spremembe inspiracija, orodje ali objekt kritike.

Opozorimo naj, da bomo v nadaljevanju govorili, razen ko bo to eksplicitno navedeno, o specifičnem modelu anarhizma, ki so ga razvili anarhisti pri nas. Nastal je s teoretskim raziskovanjem in samoizobraževanjem, pestrim eksperimentiranjem, delovanjem in izkušnjami iz prakse, v poglobljenih in širokih diskusijah, pod vplivom različnih tokov anarhizma (in drugih sorodnih misli-praks), različnih skupin, iniciativ in organizacij tako pri nas kot v tujini ter številnih drugih procesov, ki spremljajo razvoj anarhizma v zadnjem obdobju pri nas. Tukajšnji anarhizem je proizvod specifičnih zgodovinskih, materialnih, družbenih, političnih, ekonomskih in kulturnih okoliščin ter kot tak poseben v svojem izrazu in pomenu.

Ta model je lahko tudi inspiracija drugim aktivnim skupinam, iniciativam in organizacijam, saj dokazuje, da je v praksi mogoče preseči (vsiljene?) delitve med različnimi anarhističnimi tokovi, ki vse prevečkrat blokirajo sodelovanje raznolikih skupin v anarhističnem gibanju. Dokazuje, da je mogoča sinteza različnih idej, ki se oblikuje v konsistenten politični projekt.

Pomembna značilnost anarhizma pri nas je, da vztrajno zavrača dogmatično sledenje določenemu toku ali delu anarhistične tradicije, hkrati pozorno spremlja delovanje drugih in iz različnih teoretsko-praktičnih tokov (tudi neanarhističnih, ki pa pri konstituciji tega modela niso nič manj pomembni) črpa izhodišča za lastno analizo uporabne vsebine ter jih na specifičen način zloži v celoto.

Opozorimo naj še, da zapisanega ni mogoče razumeti absolutno, dokončno ali nespremenljivo, saj je ključna metoda anarhizma nenehno prespraševanje lastne teorije in prakse. Anarhizma prav tako ne kaže razumeti kot totalne ideologije s totalnimi vizijami, ki ima odgovore na vsa vprašanja. Tudi narava tukajšnjega anarhizma je dinamična, v nenehnem gibanju, spreminjanju in razvoju. Teorija in praksa sta v tem modelu nujno neločljivo povezana, komplementarna koncepta, saj je teorija ves čas gibalo delovanja, ki se preizkuša in napaja v praksi ter v skladu z ugotovitvami tudi prilagaja in spreminja. Usmeritve tega modela lahko povzamemo tudi z besedami urugvajskih anarhistov: »Da bi lahko učinkovito teoretizirali, je bistveno praktično delovati.«

V nadaljevanju bomo s kronološkim pregledom in predstavitvijo glavnih idej orisali tukajšnji model anarhizma.

³ Govorimo o času od leta 1999 do leta 2014, saj se v tem času vzpostavi kontinuiteta anarhističnega organiziranja in delovanja, v kateri lahko prepoznamo povezan in konsistenten politični projekt z jasnimi značilnostmi, idejami in usmeritvami. To ne pomeni, da pred tem niso obstajale anarhistične iniciative oziroma da anarhistične ideje niso bile prisotne v družbenih gibanjih.

Antiglobalizem⁴ (1999–2003)

Vstaja »ljudstva iz Seattla«⁵ je na politični zemljevid globaliziranega sveta znova postavila anarhizem. V gibanju proti (ekonomski) globalizaciji so nastopile anarhistične skupine, iniciative in organizacije s svojimi analizami, cilji in programi, pri čemer je pomembno poudariti, da so ideje anarhistične tradicije močno odzvanjale tudi v idejah, metodah boja in akcijah, ki jih je širše gibanje uporabilo, ter v načinih organiziranja in življenja.

Tudi pri nas se je duh upora, ki so ga na plan pognale množične protikapitalistične demonstracije in direktne akcije proti sistemu izkoriščanja, zatiranja in dominacije po Evropi in svetu, naselil v določene prostore in skupnosti z željami in ambicijo po *anarhističnem delovanju*. Čeprav je leta 1999, – tj. v času dogodkov v Seattlu⁶ – Ljubljana že imela radikalno infoteko z bogato anarhistično knjižnico (*Škratova čitalnica* deluje v AKC Metelkova mesto od leta 1998), avtonomni kulturni center (Metelkova je bila leta 1993 zasedena in oblikovana tudi na podlagi idej skupine, ki se je napajala v anarhizmu in avtonomizmu Zahodne Evrope (FAO, 2009a: 4)), skvot (del Cukrarne je leta 1999 zasedla skupina samodeklariranih anarhistov) in pestro družbeno angažirano alternativno kulturo, pa ne v Ljubljani ne v Sloveniji ni bilo javno prisotne in politično artikulirane anarhistične agende.

Ta se je začela oblikovati in organizirati prav v okvirih antiglobalizma in v sozvočju z drugimi iniciativami, ki so takrat delovale pri nas (in v drugih delih Evrope).⁷ Tukajšnji anarhisti so leta 1999 spremljali dogajanje v Seattlu in se leta 2000 tudi udeležili prvega evropskega shoda proti globalizaciji v Pragi (vrh Mednarodnega denarnega sklada in Svetovne banke so zaznamovali nemiri, spopadi s policijo, represija in ponovna prekinitev srečanja). Sodelovali so tudi na domačih shodih, ki jih je sprožilo gibanje proti globalizaciji: proti kriminalizaciji protestov in za solidarnost z globalnimi protesti (»Vsi smo kriminalci« 1999,⁸ »Dokler ne bo pravice, ne

⁴ Zavedamo se problematičnosti poimenovanja tega gibanja, a smo se zanj odločili, ker v splošnem diskurzu to poimenovanje ljudi najbolj jasno asociira na to gibanje. Gibanje proti ekonomski globalizaciji je bilo v svojem bistvu anti-kapitalistično, antinacionalistično in internacionalistično. Njegov cilj ni bilo nasprotovanje globalizaciji kot taki, temveč globalizaciji politike neoliberalizma in kapitalističnega ekspanzionizma. Samo gibanje se je največkrat poimenovalo *alterglobalizacijsko gibanje* ali *gibanje za globalno pravičnost*.

⁵ Množični protesti proti vrhu Svetovne trgovinske organizacije (WTO) novembra 1999 kljub predhodnim podobnim mobilizacijam veljajo za začetek antiglobalizma. Protesti so z blokadami v mestu uspešno onemogočili delo konference in organizatorje prisilili, da so jo po prvem dnevu tudi prekinili. Mednarodna mobilizacija proti tovrstnim srečanjem in blokada njihovega dela je bila glavna metoda gibanja v naslednjih letih.

⁶ Številni anarhisti so v času antiglobalizma zagovarjali uporabo taktike *Black bloc*, ki je na protestih v skupno formacijo združila anonimne aktiviste, ki so bili pripravljeni za direktno konfrontacijo s policijo in za napade na simbolične tarče sistema. Njihov cilj je bil zaščititi druge protestnike pred policijo, realizirati cilje protestov (npr. blokada cest ali vdor v »prepovedano območje») in z direktno akcijo (večinoma uničevanja zasebne lastnine) oškodovati izkoriščevalske institucije. Za več o taktiki Black Bloc glej Frece, 2002.

⁷ Najpomembnejša iniciativa je bila v tistem času *Urad za intervencije* (UZI), odprta akcijska mreža, katere organizacijski principi so v ključnih točkah sovpadali z anarhističnimi idejami. Pomembno so na razvoj anarhizma pri nas vplivale tudi povezave z anarhisti z območja nekdanje Jugoslavije (predvsem Hrvaške in Srbije) in Vzhodne Evrope.

⁸ Množični mediji so tudi pri nas v poročanju o seattelskih protestih aktiviste označili za lopove in kriminalce. Tako poročanje o (radikalnih) protestih je sicer stalna praksa množičnih medijev, ki poskušajo diskreditirati gibanja in relativizirati njihova sporočila. S tem mediji kot ideološki aparat države opravljajo funkcijo pri ohranjanju, branjenju in reprodukciji obstoječega družbenega reda. V praktičnem pogledu pa tako poročanje – zelo izrazita oblika tega je

bo miru 2000»⁹ in »Shod podpore in solidarnosti« 2001¹⁰) in se vzporedno vključevali v lokalne iniciative tistega časa (Solidarnost s prebežniki 2000, No Border Camp 2001 in 2002, Quatarza 2001¹¹ idr.).

Obdobje antiglobalizma je postavilo temelje vsebinskega delovanja anarhističnega gibanja pri nas, ki se kot rdeča nit vleče do danes in je tudi zgodovinsko ključno determiniralo ideologijo anarhizma. Osnovne aspiracije anarhizma v tem prostoru najdemo v: 1. nasprotovanju kapitalizmu, razrednemu sistemu izkoriščanja, ki temelji na protislovju med delom in kapitalom (med produkcijskimi silami in produkcijskimi odnosi) in povzroča socialno neenakost in odtujenost; 2. v zavzemanju za temeljne družbene spremembe v smeri nekapitalističnih odnosov, svobode, enakosti in solidarnosti. Gibanje „ljudstva iz Seattla“ je množično in glasno protestiralo proti neoliberalizmu, proti logiki trga in kapitala, ki nad človeka postavlja dobiček, proti podrejanju vseh sfer družbenega (lokalno in globalno) tej logiki in proti negativnim posledicam takega družbenega razvoja. Gibanje je takrat opozarjalo, da te politike vodijo v povečevanje socialnih razlik, demontažo socialnih storitev, odpravo zgodovinsko priborjenih pravic in svoboščin, razširjanje revščine, uničenje okolja in neizogibno krizo (FAO, 2011: 1).

Anarhisti so v tistih letih sodelovali tako v lokalnih kot v mednarodnih iniciativah proti globalizaciji, ki so se napajale v kritikah tez o koncu zgodovine in sloganih, kot je »Drugačen svet je mogoč!«. Udeleževali in sodelovali so pri organizaciji številnih protestov (in drugih dogodkov) v tujini (Praga: vrh Mednarodnega denarnega sklada in Svetovne banke 2000 in vrh NATA 2002,¹² München: NATO varnostna konferenca 2002 in 2003, Zagreb: Drugačiji svijet je moguć 2002, Solun: vrh EU 2003), se regionalno in mednarodno povezovali ter soustvarjali protestne iniciative (poleg že omenjenih še *Festival upora* proti srečanju Bush-Putin na Brdu pri Kranju 2001, ki je zaradi »strahu pred izgredi« državo prisilil, da je vzpostavila »rdečo cono«¹³ v Ljubljani, in tudi dnevi akcije in graditve alternativ globalnemu kapitalizmu May

npr. vsiljevanje diskurza o »nasilnih« in »nenasilnih«, »dobrih« in »slabih« protestnikih – legitimira represijo in državno nasilje, ki navadno sledi protestom.

⁹ Šlo je za solidarnostni shod v podporo tarčam policijskega nasilja na protestih v Pragi. Med aretiranimi so bili tudi aktivist in tri aktivistke iz Slovenije, ki so v čeških zaporih brez sodnega epiloga preživel štiri dni.

¹⁰ Ta je bil organiziran v podporo antiglobalizacijskemu protestu proti vrhu EU v Barceloni, ki se ga je udeležilo pol milijona ljudi, zaznamovala pa sta ga močna policijska represija in nasilje. Med aretiranimi je bila tudi ljubljanska aktivistka.

¹¹ V pripravi na *street-party* proti WTO in vojni v Afganistanu so anarhisti organizirali javni sestanek zainteresiranih za organizacijo anarhističnega bloka na manifestaciji. Sestanka se je udeležila pestra zasedba ljudi. Sestanek, ki naj bi povezal anarhiste različnih generacij in iz različnih krogov, ni imel takojšnjih učinkov, je pa na Quatarzi sodeloval anarhistični blok z okoli sto aktivisti.

¹² Na protestu v Pragi ob srečanju pakta NATO leta 2002, na katerem je povabilo za vstop prejela tudi Slovenija, so bili zelo aktivni anarhisti iz Slovenije, ki so na shodu sooblikovali »vzhodnoevropski« anarhistični blok s svojo artikulacijo in načrtom akcije. Bili so del mednarodne mreže, povezane okoli revije *Abolishing the Borders from Below*, ki je nekaj časa povezovala skupine, iniciative in organizacije iz Vzhodne in Južne Evrope. Zelo aktivna vloga na tem globalnem protestu je bila tudi posledica lokalne aktivacije v gibanju proti vstopu Slovenije v NATO. O tem več v nadaljevanju.

¹³ »Rdeče cone« ali »prepovedana območja« so deli mesta, ki jih policija pred napovedanimi protesti za določen čas z barikadami in policijskimi enotami fizično zapre in v njih prepove oziroma omeji gibanje.

Pomen avtonomnih prostorov

To je bil tudi čas vzpostavljanja avtonomnih prostorov v Ljubljani (Vila Mara, Avtonomna cona Molotov, Avtonomna cona Galicija), ki so anarhističnemu gibanju omogočali lastno organiziranje, pripravo akcij in kampanj ter izvedbo javnih dogodkov. Zasedanje zapuščenih stavb in vzpostavljanje avtonomnih socialnih prostorov v njih je spodbudilo zasedbe tudi v drugih mestih in krajih po Sloveniji (Beltinci, Jesenice, Kranj, Nova Gorica, Novo mesto ...) in ti učinki so v lokalnih okoljih opazni še danes (FAO, 2009a: 4).

Posebno zgodbo o avtonomnih prostorih je leta 2002 spisala AC Molotov, ko se je v njej delujoča skupnost s široko javno podporo uprla deložaciji. Razlog zanjo je bilo tudi politično delovanje prostora. V t. i. *poletju upora* je prišlo do pogajanja z lastniki, ki so skvoterjem in aktivistom za eno leto podaljšali možnost delovanja v prostoru. Po zapustitvi prostorov so lastniki zgradbo porušili, danes pa je tam, kako ironično, zasebno parkirišče. Podobno usodo so doživele tudi druge lokacije, kjer so bili živi in kreativni skvoti: kjer je delovala Vila Mara, danes sameva prazen nič; hiša, kjer je delovala AC Galicija, pa je po deložaciji aktivistov ostala prazna in je popolnoma propadla.

Vzpostavljanje avtonomnih prostorov je visoko na prednostnem seznamu strategije anarhističnega gibanja pri nas tudi danes. Tovrstni prostori so pomembni za infrastrukturno podporo pri organiziranju in političnem delovanju, poleg tega pa so tudi laboratoriji oziroma „osvojevalni prostori“, v katerih se lahko preizkušajo ideje o alternativnih načinih organiziranja, delovanja in življenja ter omogočajo, da se *tukaj in zdaj* ustvarjajo alternative.

V teh prostorih se skupaj z novimi praksami družbenega, političnega in ekonomskega življenja gradijo tudi protikultura, *kultura upora* in nova zavest, ki je nasprotna vladajoči kulturi, saj se napaja iz prepoznanega antagonizma s silami oblasti in kapitala. V njih se vzpostavljajo drugačni medosebni in družbeni odnosi, ki ne poznajo avtoritet, hierarhij in prisile ter sledijo drugačnim vrednotam. Gradnja protikulture in nove zavesti je iz anarhistične perspektive nujen vzporedni proces političnega delovanja v družbenih gibanjih, brez katerega se temeljne družbene spremembe ne morejo zgoditi.

Avtonomni prostori so v praktičnem pogledu zelo pomembno vplivali na konstituiranje in razvoj tukajšnjega anarhizma, saj delujejo tudi kot zakladnica znanj in izkušenj, ki se v takšnih prostorih akumulirajo zaradi delovanja v daljšem časovnem obdobju.

Zato sta za anarhizem pri nas posebej pomembna dva prostora: Škratova čitalnica z radikalno infoteko, ki je s knjižnico in javnim programom pomembno vplivala na razvoj anarhizma pri nas (deluje od leta 1998), in A-Infoshop, ki se je vzpostavljala od leta 2003 v AKC Metelkova mesto, kot javni socialni prostor pa deluje od leta 2006. Oba prostora, ki sta povezovala različne generacije anarhistov, sta obenem tudi vezivno tkivo med preteklostjo, sedanjostjo in prihodno-

¹⁴ May Days 2002 je bila prva eksplicitno anarhistična javna manifestacija, ki so jo v tistem času organizirali anarhisti. V tednu dni so se v Ljubljani zvrstile različne akcije (*Hrana, ne bombe!* in kolesarska *Kritična masa*), kulturni dogodki (*Antifa festival*) in prvomajski protest „Proti socialni neenakosti in kapitalizmu“.

stjo. Gibanju sta omogočila kontinuiteto in nadaljnji razvoj.

Anarhizem kot metoda

Antiglobalizem je obudil še eno vsebinsko točko, ki je za anarhiste relevantna še danes. Gibanje se je organiziralo na enake načine, kot so jih anarhisti prakticirali in promovirali v zgodovini. Gibanje proti globalizaciji je bilo heterogeno (ideološko nezamejeno, brez dominantne politične ali ideološke skupine) in načeloma horizontalno organizirano: brez voditeljev in centrov moči. Osnovna oblika so bile horizontalne mreže, ki so brez hierarhij po načelu *od spodaj navzgor in od periferije proti centru* združevale različne (samoorganizirane in avtonomne) skupine, iniciative, organizacije, sindikate ter posameznike.

Kot metoda odločanja so bile vpeljane ljudske skupščine, kjer ljudje po direktnodemokratskih načelih kolektivno odločajo o aktivnostih. Direktnodemokratske skupščine so za anarhiste pomembne, ker dajejo ljudem v svobodnem okolju in v sodelovanju z drugimi ljudmi enakovreden glas in moč pri odločanju o stvareh, ki jih neposredno zadevajo. Poleg tega omogočajo participacijo vseh zainteresiranih in dostop do informacij in skupnih potencialov.

Po tem vodilo so bile v tistem času, in tako je še danes, organizirane številne skupine, iniciative in organizacije. Tudi lokalno so se posamezne skupine, iniciative in širše mreže vzpostavljale na podoben način.

Tukajšnji anarhisti so predvsem v zadnjih letih v svojem delovanju v širših družbenih gibanjih poudarjali vpeljavo in širitev anarhističnih načel organiziranja. Ti temeljijo zlasti na globokem spoštovanju vsakega človeka, njegove svobode in avtonomije;¹⁵ na prepričanju, da ima vsak človek pravico do soodločanja o vseh zadevah, ki ga zadevajo, in da je osvoboditev mogoča samo z lastno in vseprisotno emancipacijo vsakega posameznika. Od tod izhajajo anarhistični predlogi za samoorganizacijo na vseh ravneh, horizontalno povezovanje na podlagi svobodnega dogovora, samoupravljanje, spoštovanje avtonomije skupin in posameznikov, brezkompromisno antiavtoritarnost in vpeljava mehanizmov direktnodemokratskega odločanja.

Samoorganizacija in samoupravljanje

Samoorganizacija je eden ključnih konceptov, ki ga lokalni anarhisti konsistentno uporabljajo, zagovarjajo in promovirajo. Zato ga bomo podrobneje razložili, saj je v povezavi z drugimi koncepti bistven element strategije za temeljne družbene spremembe, kakršno predlaga anarhizem.

Koncept je večplasten in se ga lahko aplicira na različne ravni političnega delovanja in družbenega življenja. Anarhistični pozivi k samoorganiziranju in vzpostavljanju nadzora nad lastnimi življenji ter nad procesi, v katerih živimo in delujemo, izhaja iz predpostavk, 1. da institucije, ki naj bi zastopale naše interese (npr. študentska organizacija interese študentov,

¹⁵ Globoko spoštovanje svobode vsakega človeka je izraz nove zavesti, ki jo kreira anarhizem, njenega vrednotnega sistema in s tem povezanih etičnih usmeritev.

sindikati interese delavcev, politične stranke interese volivcev itn.) tega v resnici ne počnejo oziroma pogosto delujejo proti našim interesom; 2. da od obljub drugih nimamo kaj pričakovati in da naših interesov ne bo branil nihče drug, če jih ne bomo branili sami; 3. da so pravice vedno rezultat bojov oziroma konfrontacije razrednih sil in ne posledica »dobre volje« vladajočega razreda, kot tudi da svoboda ni abstraktna pravica oziroma statično dejstvo, ampak *moč delovanja*, ki je rezultat konkretnih prizadevanj.

Odgovor na zgornje predpostavke anarhizem vidi v splošnem pravilu, da se je treba pri zadevah, ki se ljudi na tako ali drugače tičejo, konkretno angažirati, jih neposredno nasloviti in se s samoorganizacijo z njimi odgovorno soočiti.

Na ravni političnega delovanja samoorganiziranje pomeni: 1. vzpostavljanje političnih skupin, iniciativ in organizacij, katerih ideologije-teorije-prakse gradijo politično alternativo obstoječemu družbenemu redu, in 2. vzpostavljanje družbenih gibanj,¹⁶ ki se angažirajo ob konkretnih vprašanjih in partikularnih zgodbah (npr. študentsko gibanje ob vprašanjih izobraževanja, delavsko gibanje glede zahtev za delavske pravice, ekološko gibanje glede okolja ipd.).

Koncept samoorganizacije je povezan tudi s kolektivnim organiziranjem okrog naših potreb oziroma naših življenj. Ta raven samoorganizacije, kjer se koncept pretopi tudi v samoupravljanje, se kaže v iniciativah, kot so skupnostni vrtovi in prakse, povezane s samooskrbo, alternativni modeli organiziranja prehrane (socialne kuhinje, *Hrana, ne bombe!* ipd.), kolektivne bivanjske in druge skupnosti (skvoti, avtonomni prostori, komune), radikalno izobraževanje (avtonomne šole in druge oblike samoizobraževanja), zadruge vseh vrst, socialne zdravstvene storitve in podobno.

*Samoupravljanje*¹⁷ je razumljeno kot razvita oblika samoorganizacije oziroma je rezultat, ki izhaja iz njenih bojov. Gre za način upravljanja in model organiziranja, v katerem o vseh zadevah odločajo neposredno vpleteni. Najbolj jasen primer je samoupravljanje v proizvodnji, kjer so delavci kot nosilci proizvodnje edini, ki naj odločajo o načinu organiziranja in njeni usmeritvi; pri tem je ključno tudi upravljanje s produkti te proizvodnje in distribucijo.

Samoorganizacija je v anarhizmu nujen prvi korak k individualni in kolektivni emancipaciji v revolucionarnem procesu za temeljne družbene spremembe. Ko oblike samoorganizacije (družbena gibanja) razvijejo potrebne značilnosti,¹⁸ da bi bile lahko konstruktiven del tega

¹⁶ V strategiji anarhizma za temeljne družbene spremembe imajo družbena gibanja eno osrednjih vlog. So prostor za anarhistično delovanje in pomembno orodje ljudi za branjenje svojih interesov, boj za pravice ter dolgoročne spremembe. Če družbena gibanja razvijejo določene značilnosti (več o tem v nadaljevanju), imajo potencial, da lahko postanejo nosilci revolucionarnega procesa temeljnih družbenih sprememb. Zato je treba v tem kontekstu družbena gibanja razumeti kot koncept, ki zajema različne oblike družbenega in političnega delovanja (od majhnih iniciativ glede kratkoročnih konkretnih vprašanj do množičnih mobilizacij ljudskega nezadovoljstva) – ki je del splošne analize in strategije anarhizma.

¹⁷ Koncepta samoupravljanja, ki ga razvija anarhizem, ne smemo enačiti s samoupravljanjem v socialistični Jugoslaviji. Čeprav imata nekatere skupne elemente, je anarhistično samoupravljanje širši in bolj splošen koncept, aplikativen na različne ravni upravljanja. V anarhizmu je nujno povezan s serijo drugih konceptov, kar mu daje specifičen značaj in pomen.

¹⁸ Anarhistične značilnosti samoorganiziranih pobud se kažejo v načinu notranje organiziranosti (nehierarhičnost in direktna demokracija), izbiri metode boja (zavrnitev predstavnštva in direktna akcija), v odnosih, ki jih navzven

procesa, se bodo logično povezovale z drugimi tovrstnimi oblikami ter tako (z)gradile ljudsko protimoč,¹⁹ ki je potrebna, da bi družbena gibanja lahko dosegla svoje kratkoročne ter tudi dolgoročne cilje in se približala vizijam družbe prihodnosti.

Antimilitarizem: vojna v Iraku

Udejstvovanje anarhističnih aktivistov proti vojnám in militarizmu ima v zgodovini bogato tradicijo. Tudi v regiji je bilo nasprotovanje militarizmu vedno ena osrednjih tem. Med vojno v nekdanji Jugoslaviji, na primer, je bilo delovanje anarhistov skoraj izključno povezano z bojem proti vojni. Takrat so se povezovali prek nacionalnih držav in skupaj nastopili pod geslom »Prek zidov nacionalizma in vojne«.²⁰

Ko je 15. februarja 2003 na ulicah svetovnih prestolnic protestiralo več milijonov ljudi proti načrtovani vojni intervenciji v Iraku, so se jim povsod po svetu pridružili anarhisti. Tudi pri nas, kjer so že pred tem nasprotovali napadu na Afganistan in »vojni proti terorizmu«.

Ko so ZDA s »koalicijo voljnih« napadle Irak (marca 2003), so bili anarhisti pri nas del širšega gibanja, ki je nasprotovalo vsaki vojni in jasno razkrivalo laži, manipulacije in interese globalnih elit ter vpletenost in soodgovornost njihovih lokalnih opredeljenosti (FAO, 2009a: 4). Sodelovali so pri protestni zasedbi prostora pred ameriškim veleposlaništvom v Ljubljani in vsakodnevnih, pozneje tedenskih protestnih zborovanjih.

V sklopu svetovne kampanje proti okupaciji Iraka so anarhisti delovali tudi na mednarodnem področju. Februarja 2003 so se udeležili mednarodne anarhistične konference »Balkanski anarhisti proti vojni« in protesta, ki sta potekala v Solunu. Tam so se spletli tudi prvi stiki z anarhističnim gibanjem v Grčiji, ki so se razvili v plodno nadaljnje sodelovanje. Pozneje se je to izkazalo kot posebej pomembno tudi zaradi specifičnosti tamkajšnjega gibanja, njegove širine in množičnosti, bogatih izkušenj in zanimivih idej.²¹

»Vojna proti terorizmu« in invazija na Irak sta sovpadali s kampanjo proti vstopu Slovenije v zvezo Nato, ki se ji bomo posvetili v naslednjih odstavkih.

Antimilitarizem: gibanje proti Natu

Antiglobalistična zgodba tega prostora se je naprej razvijala v kampanji proti vstopu

vzpostavljajo z drugimi subjekti družbenopolitične realnosti (avtonomija od vseh političnih strank in drugih institucij razrednega gospostva) in v lastnih analizah (revolucionarna perspektiva, ki partikularne zgodbe (boje) postavlja v širši, sistemski kontekst).

¹⁹ Moč, ki jo prinaša tovrstno združevanje sil, ni zgolj seštevek moči posameznih sil, ampak se – zaradi povezovanja, organiziranja in koordinacije – pomnoži in v nadaljevanju tega procesa še naprej eksponentno povečuje.

²⁰ Permanentno nasprotovanje nacionalističnim diskurzom ter boj proti vsem nacionalizmom in njihovim ideološkim vplivom je konstanta v anarhističnem delovanju. O odnosu do nacionalizma več v nadaljevanju.

²¹ Grčija je predvsem po letu 2008 laboratorij neoliberalnih politik in tudi laboratorij upora in zato pomembna referenčna točka za analize in dejavnosti anarhizma pri nas.

Slovenije v Nato. To je bila ena pomembnejših družbenih mobilizacij pri nas v zadnjih desetletjih. Kampanja je spodbudila široko samoorganizacijo, vzpostavljene so bile različne iniciative in izvedeni nešteto akcij.²² Gibanje proti Natu, v katerem so anarhisti sodelovali v tistem delu boja, ki je menil, da je Nato vojaška sila kapitala in zgolj košček v sestavljanju dominacije globalnega kapitalizma (FAO, 2009a: 4), je bilo pomembna protiutež političnemu razredu, ki je bil v projektu Nato popolnoma poenoten.

Kampanja je odprla široko javno razpravo in kritični pogled na samoumevnost severnoatlantskih povezav. Samoorganizirane, avtonomne in antiavtoritarne iniciative in posamezniki so v intenzivni kampanji z različnimi akcijami, komunikacijo in propagando politični razred prisilile, da je o vprašanju vstopa Slovenije v zvezo Nato razpisal referendum. Med odmevnejšimi akcijami neformalne in fluidne mreže proti Natu, v kateri so delovali tudi anarhisti, je bila akcija ob proslavi dneva OF (27. aprila 2002) v Cankarjevem domu proti govoru takratnega zunanjega ministra Dimitrija Rupla, ki je proslavo izkoristil za propagiranje vstopa v zvezo Nato. Eden od vrhuncev kampanje so bili *dnevi NE NATO* akcij novembra 2002, ki so se končali z množičnim pohodom za mir v Ljubljani.

Prvi poskus: Socialanarhistična federacija (2002–2004)

Na krilih okrepljene dejavnosti v času antiglobalizma, sodelovanja v številnih družbeno-političnih iniciativah in širitve kroga zainteresiranih so anarhisti začeli reflektirati svojo dejavnost in njene oblike. Ugotovili so, da se je za konkretnejše učinke svojega delovanja treba resneje organizirati. Tudi z raziskovanjem oblik anarhističnega organiziranja v zgodovini in drugih delih sveta so začeli razvijati ideje o anarhističnem organiziranju, ki bi okrepilo dejavnost ter omogočilo njen razvoj in širitev v dolgoročni perspektivi.

Leta 2002 sta tako svoje sile združili dve neformalni skupini – *Socialanarhistična iniciativa* (ki je izdajala bilten *Solidarnost*) in *Antifašistična akcija* (ki je sodelovala v omenjenih iniciativah) ter skupaj z drugimi posamezniki sprožili pobudo za nastanek anarhistične organizacije s svojo strukturo, načeli, programom in cilji (SAF, 2003a: 2). Tako je nastala *Socialanarhistična federacija* (SAF), ki je poskušala vzpostaviti prostor za konstitucijo anarhističnega projekta navznoter in širitev anarhističnih idej navzven.

V Črnem Vrhu je bila med 26. in 28. aprilom 2003 organizirana anarhistična konferenca. Na njej se je zbralo jedro anarhističnih aktivistov, ki so v intenzivnem kolektivnem delu spisali in potrdili prvi temeljni zapis SAF-a *Principi organiziranja in delovanja*.²³ Ta definira strukturo organizacije, način delovanja in temeljna načela. Zadnji dan srečanja so prisotni začrtali cilje

²² Osrednji iniciativi te kampanje, ki sta povezali tudi druge iniciative in aktiviste v skupno fronto proti Natu, sta bili *Reci NE NATO! in Dost je!*. Anarhisti so bili v kampanji zgolj majhen del širokega družbenega gibanja, v katerem so sodelovale številne skupine, iniciative in organizacije ter velika množica posameznikov.

²³ V zapisu so koncepti, ki so ključni za razumevanje anarhizma in njegovih predlogov. Ker se z njimi ukvarjamo v drugih delih tega članka, jih bomo na tem mestu zgolj naštetli: samoorganizacija, avtonomija, nehierarhičnost in antiavtoritarnost, decentralizacija, direktna akcija, direktna demokracija, svobodni dogovor, sodelovanje, vzajemna pomoč in solidarnost.

delovanja v prihodnjem letu in si razdelili naloge.²⁴

Ena pomembnejših ambicij SAF sta bili decentralizacija anarhistične dejavnosti in vzpostavitev anarhistične mreže po Sloveniji. Model organizacije je bil zveza oziroma federacija, ki združuje lokalne skupine in posameznike.²⁵ Izkušnje na terenu so okrepile prepričanje, da je širši doseg anarhističnih idej mogoče doseči zgolj z organiziranjem dejavnosti na lokalni ravni v čim več krajih in mestih. Že takrat so namreč delovali številni posamezniki in skupine, katerih dejavnost bi povezovanje in koordinacija dodatno okrepila. Nekaterim manjšim skupinam pa bi sodelovanje v širši mreži sploh omogočilo delovanje na lokalni ravni, saj bi jih interakcija z drugimi skupinami, izvedba skupnih kampanj in projektov spodbujala k angažmaju.

Dokument *Principi organiziranja in delovanja SAF* tudi določa načela financiranja dejavnosti. Na prvi pogled gre za nepomembno podrobnost, v praksi in širšem kontekstu pa za še kako pomemben dejavnik. Gre za odločitev in utemeljitev finančne neodvisnosti, ki temelji na samofinanciranju in zavračanju kakršnih koli sredstev od države in različnih fundacij. S tem se anarhistično gibanje distancira in se ključno razlikuje od drugih civilno-družbenih združenj, društev, nevladnih in drugih organizacij, ki jih posredno ali neposredno financirajo državne ali zasebne institucije.²⁶ S tem se tudi v finančnem pogledu utrdi polna avtonomija gibanja, ki zagotavlja resnično neodvisnost pri sprejemanju odločitev in v delovanju.

Anarhistična dejavnost je tako v vseh teh letih financirana izključno s samoprispevki, članarinami, solidarnostnimi in drugimi donacijami ter različnimi *benefit* dogodki, ki so postali model za zbiranje sredstev tudi pri sorodnih aktivističnih skupinah in v širših družbenih gibanjih.²⁷ Dejstvo, da anarhistične skupine najdejo svoje načine za financiranje, pomeni tudi, da dejavnost dolgoročno ni ogrožena, saj ni odvisna od vsakokratne »dobre volje« financirjev ali prilagajanja razpisom.

SAF ni uspelo doseči vseh ciljev, ki si jih je zastavila, je pa postavila temelje organizacijskih oblik anarhizma v tem prostoru. Uspešno je začela graditi in v naslednjih letih še razširiti mrežo aktivistov in skupin po Sloveniji. SAF je leta 2004 prenehala obstajati.²⁸

²⁴ Eden sprejetih ciljev je bil »produkcija in distribucija lastnih materialov« s poudarkom na publicistični dejavnosti. V naslednjih letih je gibanje (predvsem z novimi iniciativami) ta cilj tudi realiziralo. Primer tega je redna okrožnica *Anarhistka*, ki jo gibanje izdaja od leta 2008 in jo na široko distribuira (naklada se je z nekaj sto izvodov povečala na 1500). Poleg tega je gibanje izdajalo tudi časopis *Avtonomija* (2009–2010). Takrat je bil zapisan še en pomemben cilj: vzpostavljane avtonomnih prostorov. Tudi ta se je pozneje uresničil in v različnih oblikah živi tudi danes.

²⁵ Tudi v zgodovini so model anarhistične federacije najbolj poenoteno zagovarjala in uporabljala anarhistična gibanja. Na tem modelu še danes temelji organiziranje večine anarhističnih organizacij po svetu.

²⁶ Iz anarhistične perspektive potreba po finančni neodvisnosti temelji na analizi, da so skupine, ki jih financirajo državne institucije, del družbene nadstavbe, del ideoloških aparatov države, katerih glavna funkcija je ohranjanje, obramba in reproduciranje obstoječega družbenega reda. Zato ne morejo pomeniti organizacijskih oblik, ki bi lahko bile konstitutiven del procesa za temeljne družbene spremembe. Danes so številni projekti, ki izhajajo iz progresivnih družbenih kritik z aspiracijami po družbenih spremembah organizirani na ta način in v okviru države. Kljub nasprotnim namenom tako ohranjajo *statusa quo*. Anarhisti zagovarjajo koherenco med cilji in sredstvi ter dialektično razumejo ta odnos. Potemtakem način financiranja pomembno vpliva na delovanje oziroma vsebino.

²⁷ Večino plačilnih nalogov in kazni zaradi političnega delovanja v gibanju 150 in v vstajah (2011–2013) so gibanja plačala s kolektivnim zbiranjem sredstev, tudi s številnimi *benefit* dogodki.

²⁸ Omenimo še, da je med 13. in 15. februarjem 2004 v Ljubljani potekal kongres SAF, ki je skušala opraviti »evalva-

Avtonomija

Poleg finančne neodvisnosti, ki je eden temeljnih pogojev resnično avtonomnega delovanja, je *avtonomija* v splošnem pomenu naslednji koncept, ki ga na različnih ravneh redno srečamo v anarhizmu. Na ravni posameznika avtonomija pomeni njegovo moč samostojnega in resnično neodvisnega odločanja, integriteto in svobodo opredelitve.²⁹

Na ravni političnega organiziranja in delovanja avtonomija omogoča heterogenost, pluralnost in vzajemnost v političnih skupinah, iniciativah in organizacijah ter v družbenih gibanjih in odnosih med njimi. V anarhistični organizaciji (kot eni političnih iniciativ v družbenih gibanjih) je avtonomija posameznika in avtonomija skupin (ki se povezujejo v federacijo, zvezo ali mrežo) temeljno načelo povezovanja, ki podpira horizontalno in antiavtoritarno strukturo. Avtonomija posamezniku v skupinah omogoča, da se mu ni treba podrediti kolektivni odločitvi, s katero se ne strinja, in da se lahko vedno samostojno odloči, kje, kdaj in kako bo sodeloval v kolektivni akciji. Avtonomija skupinam omogoča, da se samostojno odločijo, kako se bodo notranje organizirale ter kje se bodo npr. v lokalnem okolju angažirale. To seveda ne pomeni, da bodo skupine delovale v nasprotju in tako izničevale prizadevanja drugih skupin, saj jih vendarle povezujejo skupne analize, aspiracije in vizije. Avtonomija zgolj omogoča prespraševanje vseh kolektivnih odločitev. Moč odločanja se dejansko prenese v bazo organizacije (torej na vsakega posameznika), poleg tega pa delom zveze omogoča dejansko neodvisnost in poskuša razrešiti protislovje med individualno in kolektivno perspektivo.

Načelo avtonomije anarhizem predlaga in zagovarja tudi na ravni širših družbenih gibanj. Resno in dosledno upoštevanje teh načel v družbenih gibanjih onemogoča nastajanje (novih) hierarhij in preprečuje vzpostavljane dominantne politične ideologije ali skupine. Pri tem je ključnega pomena odnos (družbenih gibanj ter posameznih skupin, iniciativ in organizacij) do institucij države in političnih strank,³⁰ pa tudi npr. do sindikatov, študentske organizacije in drugih predstavniških institucij.

Druga smer: anarhosindikalizem

V SAF se je leta 2003 vzpostavil *kolektiv za anarhosindikato*, katerega namen je bil delovanje na področju delavskih bojev. Kolektiv je izdajal bilten *Delavska solidarnost* in se angažiral pri najbolj perečih in aktualnih zgodbah delavskega boja v tistem času. Ob zapiranju številnih

cijo, refleksijo in analizo dosedanjega dela, v Federacijo povabiti nove ljudi, skupaj nadaljevati razpravo o prihodnosti gibanja ter se konkretno dogovoriti za realizacijo določenih dejavnosti in nalog.« Kongresa so se udeležili tudi delegati sestrskih skupin in organizacij iz drugih držav (SAF, 2004).

²⁹ Resnično avtonomijo posameznika kot izraz njegove svobode je mogoče doseči zgolj v enakosti in svobodi vseh: torej v brezrazredni družbi, ki omogoča popoln razvoj vseh materialnih, duhovnih in drugih potencialov vsakega posameznika. Avtonomija posameznika v samoupravni in svobodni družbi presega tudi odtujitev in teži k vzpostavljanju pogojev in oblik, ki človeka postavljajo v središče in mu dajejo moč, da odloča o delu in družbenih odnosih.

³⁰ Anarhisti iz prakse ugotavljajo, da imajo družbena gibanja, ki zavračajo sodelovanje s političnimi strankami in temeljijo na načelu avtonomije, veliko več maneverskega prostora za svoje delovanje, saj med drugim niso omejena na obstoječe prostore političnega (kot je npr. mehanizem socialnega dialoga, ki je izjemno zamejen in onemogoča resne

industrijskih obratov po Sloveniji, selitvah proizvodnje in množičnem odpuščanju je bilo to prvo področje delovanja kolektiva³¹ (Kolektiv za anarho-sindikato SAF, 2003).

Kolektiv za anarhosindikato se je leta 2004 tudi zaradi neaktivnosti drugih delov SAF-a odločil, da bo deloval avtonomno, zato je vzpostavil *Sindikato samoorganiziranih delavcev* (SiSD). Njegov namen je bilo formalno sindikalno delovanje. Na ustanovnem kongresu, ki je potekal 17. decembra 2005 v Zagorju ob Savi, so sprejeli programske smernice delovanja, v katerih so poudarili razredno analizo družbe in boj proti državi in kapitalizmu.³²

Programske smernice govorijo še o dvojni strategiji, ki jo anarhistični sindikalizem tudi sicer zastopa in izvaja.³³ Dvojna strategija, ki jo upošteva tudi tukajšnje anarhistično gibanje, se na eni ravni nanaša na delovanje, usmerjeno v branjenje pravic in trenutnih interesov, izboljšanje delovnih in življenjskih razmer, na drugi ravni pa na revolucionarni proces, ki bi dolgoročno temeljno spremenil družbo. Obe ravni sta nujno povezani, saj revolucija brez predhodne organizacije, izobraževanja, boja in graditve nove zavesti ni mogoča, zgolj zavzemanje za reforme brez dolgoročne revolucionarne perspektive pa bi boj zamejilo, mu odvzelo anarhistično smer in ga zapeljalo v reformizem, ki preprečuje doseganje temeljnih družbenih sprememb.

Ena osrednjih dejavnosti sindikata je bilo širjenje informacij, idej in propaganda. Prek biltena *Delavska Solidarnost*, ki so ga aktivisti redno razdeljevali pred tovarnami v Ljubljani, Zasavju, na Gorenjskem in Štajerskem, so predstavljali svoje analize in poskušali vzpostaviti komunikacijo med delavci različnih podjetij, spodbuditi delavsko samoorganiziranje in povezovanje.³⁴ Aktivisti sindikata so se uspešno povezali z delavkami podjetja Peko v Zasavju, s katerimi so 12. maja 2005 organizirali protestni shod »za uveljavitev delavskih pravic in povrnitev dostojanstva« pred Delavskim domom v Trbovljah.³⁵

Sindikato je odprl še eno pomembno vprašanje. Ideje o *fleksibilizaciji* dela so bile v programih političnih in kapitalističnih elit, anarhisti pa so v njih prepoznali težnje po zaostrovanju razrednega boja, odpravljanju zgodovinsko priborjenih delavskih pravic ter splošnem nižanju

premike), v splošni javnosti pa imajo več legitimnosti in več podpore.

³¹ Kolektiv se je npr. angažiral tudi ob napovedih o zaprtju Tobačne tovarne v Ljubljani leta 2004. Še preden so informacije o prodaji in odpuščanju prišle v javnost, je kolektiv sprožil propagandno akcijo proti tej nameri in delavce pozval k samoorganizaciji in protestni zasedbi tovarne. (Kolektiv za anarho-sindikato SAF, 2004) Ni naključje, da je bil grafit »Odpustite šefa, preden on odpusti vas«, ki se je pojavil na tovarni, zelo hitro prebeljen.

³² »Družba je razdeljena na dva razreda – na izkoriščevalce in izkoriščane. Zato so nasprotniki svobode vsi, ki tako stanje poskušajo ohranjati ali ga celo poslabšati. Ko se zavzemamo za brezrazredno družbo, se borimo proti (1) Državi – strukturi, katere edini namen je zavarovanje interesov vladajočega razreda in ohranjanje kapitalističnih odnosov v družbi in (2) kapitalizmu – sistemu, v katerem lastniki produkcijskih sredstev živijo od presežne vrednosti oziroma neplačanega dela delavcev in delavk.« (SiSD, 2005)

³³ »1. Organiziranje zaposlenih in brezposelnih delavcev za obrambo naših trenutnih interesov in za izboljšanje pogojev našega življenja. 2. Želja po radikalni preobrazbi družbe v svobodno samoupravljanje s socialno revolucijo. Brez cilja preobrazbe družbe iz gorja, v katerem zdaj živimo, v družbo svobode in enakosti, anarhosindikalizem ne obstaja.« (SiSD, 2005: 2)

³⁴ Ključne za propagando so bili tovarne in podjetja, ki so načrtovali odpuščanje oziroma zapiranje delovnih mest.

³⁵ Shod je opozoril predvsem na razmere, v katerih so bile delavke Peka in drugih podjetij, ki jim niso izplačali več mesečnih plač.

standarda delovnih razmer. Proces, ki ga danes poznamo pod izrazom *prekarizacija dela*, je čedalje bolj razširjena in množična praktična realizacija idej kapitala. Sindikat je prepoznal agencije za posredovanje dela kot zelo konkreten mehanizem kapitala za uresničitev teh idej ter jih napadel z akcijami in propagando.

Sindikat je razvil še eno obliko delovanja. Ob vseh sindikalnih demonstracijah je organiziral avtonomni blok, ki je s svojimi analizami in idejami posegel v javno razpravo. Na sindikalnih demonstracijah proti uvedbi enotne davčne stopnje jeseni leta 2005 je avtonomni blok razdelil 10.000 kopij *Delavske Solidarnosti*, ki je v vladnih reformah (davčna, zdravstvena in pokojninska reforma) in privatizaciji videla načrt vladajočega razreda, da zaostri vojno proti delavcem, zmanjša pravice in omogoči novo fazo razlaščenja in ropanja skupnega bogastva. Avtonomni blok se je s svojo vsebino pridružil tudi delavskim demonstracijam v letih 2007, 2011 in 2012.

Ta pobuda se je – podobno kot prvi poskus vzpostavitve anarhistične federacije – hitro izpe-la, saj njeni protagonisti niso znali realno oceniti družbenega položaja, lastnega dosega, znanja in zmožnosti. Umanjkala je tudi resna strategija delovanja, ki bi temeljila na realni oceni stanja in potencialov ter konkretnih predlogih, ki bi projekt kvalitativno izboljšali. Čeprav se strukture anarhosindikalistične iniciative niso ohranile in razvijale, pa so se anarhosindikalistične ideje v anarhističnem gibanju pojavljale še naprej. Prav tako so ostala vprašanja delavskih bojov v osrčju delovanja anarhistov.

Študentski boj

Izobraževanje, izobraževalne institucije in izobraževalni sistem so v zadnjih desetih letih postali tarče neoliberalnih politik. V tem času so različne vlade skušale vpeljati več reform izobraževanja. Krčenje avtonomije univerz, privatizacija, prilagajanje učnih programov gospodarstvu, bolonjska reforma in podobno je bilo na agendi vladajočih razredov. Temu so se študenti in drugi pri nas in še intenzivneje v drugih delih Evrope in sveta uprli. V uporabi so sodelovali anarhisti kot študenti in kot politična sila.

Spomladi 2007 se je srečanje sociologov z naslovom *Apatija med študenti* v ljubljanskem A-Infoshopu razvilo v nepričakovano smer. Iz akademske razprave o razmerah v visokem šolstvu se je razvil iniciativni sestanek za aktivni angažma proti reformnim načrtom vlade, da omeji avtonomijo univerze, omogoči privatizacijo izobraževanja in uvede šolnine. Skupina si je nadela ime *Avtonomna tribuna* in že čez nekaj dni iz protesta proti predlogu zakona o visokem šolstvu zasedla avlo Filozofske fakultete, odprla javno skupščino študentov, ki je gladko zavrnila predlog zakona, in napovedala nove proteste (*Avtonomna tribuna*, 2007).³⁶ Pobuda se je hitro širila in razvijala, se povezala s sorodnimi iniciativami na drugih fakultetah (predvsem na

³⁶ Skupščina je od vlade tudi zahtevala, da umakne slovenske vojake iz Iraka, kar kaže na sistemskost anarhističnih analiz in antimilitarizem. Pomembna podrobnost, ki pritrjuje tej tezi, je, da se je *Avtonomna tribuna* v zadnji fazi delovanja posvetila tudi drugim vprašanjem, ki so povezana z militarizmom. Poskus vzpostavitve iniciative proti Natovi bazi v Brežicah sicer ni obrodil sadov, a je na zemljevid znova postavil militarizem. Pri tem so pomagale izkušnje in znanje tistih, ki so delovali v kampanjah proti vključitvi Slovenije v Nato. Argumenti proti Natu, ki so jih politiki ves čas zanikali, so se čez nekaj let izkazali za upravičene. Natove baze formalno pri nas ni, zagovorniki vstopa so obljubljali, da je tudi ne bo, a vojaška baza v Brežicah je *de-facto* Natova baza.

FDV) in širše (*Gibanje za ohranitev javnega zdravstva*) ter z različnimi protestnimi akcijami (zasedba ministrstva, udeležba na javnih tribunah, protest pred vlado, komunikacijska akcija »Sproščanje Zbora za republiko« ...) pomembno pripomogla k padcu predloga novega zakona in odstopu takratnega ministra za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo.

Dejavnosti Avtonomne tribune, ki je medtem organizirala študentske skupščine in se borila za vzpostavitev avtonomnih študentskih prostorov na fakultetah, so kulminirale z organizacijo (že omenjenega) avtonomnega bloka na delavskih demonstracijah za višje plače leta 2007 v Ljubljani. Intenzivna mobilizacija študentov, dijakov, brezposelnih, prekernih in migrantskih delavcev je odprla številna družbena vprašanja in jih s protestno intervencijo spravila v javnost: problemi študentov (študentsko delo, študentski domovi, prehrana, štipendije, bolonjska reforma ...), antikapitalistična analiza, boj proti delitvam po spolu (neplačano gospodinjstvo delo, patriarhalna družba),³⁷ pravice skupnosti LGBT,³⁸ državni nadzor, migracije in drugo (Avtonomni blok, 2007). Protest je združil blizu tisoč udeležencev.

Avtonomna tribuna je primer odločne protestne intervencije, ki temelji na anarhističnih načelih in metodah (samoorganizacija, horizontalnost, avtonomija in direktna akcija) in ima moč, da v določenih razmerah učinkovito ustavi procese in projekte vladajočega razreda, ki so uperjeni proti interesom ljudi. Je primer družbenega gibanja z značilnostmi, ki so po anarhistični analizi pogoj, da bi postalo del revolucionarnega procesa. Zgodba Avtonomne tribune je na drugi strani tudi dober argument za politično aktivnost (anarhistov) v družbenih gibanjih pri konkretnih vprašanjih in s kratkoročnimi cilji, saj se lahko z iniciativami in doseganjem »majhnih zmag« razširi krog aktivistov in okrepijo obstoječe skupine, iniciative in organizacije.

Dejavnosti anarhistov na področju izobraževanja in študentskih vprašanj so se nadaljevale tudi v naslednjih letih, ker je izobraževanje eden temeljnih konstitutivnih elementov družbe. V obstoječem družbenemu redu so izobraževalne institucije kot ideološki aparati države eden pomembnejših podpornih stebrov sistemom izkoriščanja, zatiranja in dominacije. Zato to področje ostaja v središču anarhistične analize in intervencije. Anarhistična perspektiva in metoda, predvsem direktna akcija in samoorganizacija, so pomembno oblikovale v marsičem uspešno avtonomno študentsko mobilizacijo na Fakulteti za humanistične študije v Kopru.³⁹ Anarhisti so sodelovali tudi pri organizaciji avtonomnih študentskih skupščin po ljubljanskih fakultetah v različnih obdobjih, pri zasedbi Filozofske fakultete novembra

³⁷ Feminizem je neločljiv del anarhizma in ima bogato tradicijo delovanja. Najbolj eksplicitna je bila *Anarho-feministična iniciativa*, ki je skušala artikulirati anarhistično pozicijo do delitev po spolu: »Feminizem se lahko udejanja le v družbi brez oblasti in hierarhije, s čimer sledi ključnim smernicam anarhizma, hkrati pa anarhizem nujno potrebuje analizo dominacije, vezane na spolne delitve, da jo lahko preseže.« (Anarhofeministična iniciativa, 2009: 13)

³⁸ Anarhistično gibanje vseskozi vsebuje tudi boj skupnosti LGBT, saj ga razume kot neodtujljiv del splošne osvoboditve. V avtonomnem bloku je to vprašanje naslovlja iniciativa *Vstaja lezbosov*.

³⁹ Med letoma 2007 in 2009 so študentke in študenti Fakultete za humanistične študije skupaj z nekaterimi profesorji na fakulteti in zunaj nje večkrat izvedli protestne akcije: med drugim akcijo za dostop hendikepiranih študentov v vse prostore fakultete, boj za avtonomne študentske prostore, proti vpeljavi neoliberalne logike v učilnice, vmešavanju političnih oblasti v avtonomijo univerze, proti korupciji v študentski organizaciji, proti »ameriškem koticu« v knjižnici, proti zvezi NATO itn. S tem so odprli fakulteto tudi za politično javnost zunaj študentskih krogov ter se aktivno vključili v aktualne kampanje širše avtonomne mreže po Sloveniji. Denimo v antifašistično kampanjo, boj delavcev migrantov in aktivnosti proti prekarizaciji.

2011⁴⁰ in pri protestih proti novemu zakonu o visokem šolstvu leta 2014.

Drugi poskus: Federacija za anarhistično organiziranje

Po intenzivnem delovanju na fakultetah je v anarhističnem gibanju znova nastopil čas za samokritiko in refleksijo praks. Tudi delovanje v študentskem gibanju je odprlo vprašanje načina organiziranja anarhistov. Ključna ugotovitev je takrat bila, da je treba preseči (zgolj) spontano angažiranje oziroma instantni aktivizem (skakanje iz akcije v akcijo, po katerih se gibanje ne okrepi) in razviti konkretne organizacijske oblike, s katerimi bi impulzivnim intervencijam sledilo strukturiranje aktivnosti v kontinuiran politični projekt (FAO, 2009a: 5).

Na neformalnem srečanju ljubljanskih in zadrskih anarhistov v Zadru julija 2008 je nastala *Pobuda za anarhistično organiziranje*, ki je v naslednjem letu omogočila, da je projekt anarhistične federacije lahko zaživel v vsem svojem potencialu.⁴¹ V seriji diskusij in internih razprav se je analiziralo desetletje izkušenj, iskalo načine in oblike anarhističnega organiziranja ter skupne ideološke temelje povezovanja. Nazadnje je Pobuda poudarila potrebo po nastanku politične ideološke organizacije anarhistov, ki »bo imela dolgoročno perspektivo, bo dolgoročno prisotna v družbenih gibanjih in bo tako postala sila z vplivom na dogodke« (Pobuda za anarhistično organiziranje, 2009).

Na anarhističnem kongresu, ki ga je sklicala in pripravila Pobuda julija 2009 v Domžalah, je bila ustanovljena *Federacija za anarhistično organiziranje* (FAO), ki je na začetku povezala tri lokalne skupine (iz Ljubljane, Zasavja in Posavja) in številne posameznike iz drugih krajev po Sloveniji.

Ustanovni kongres je sprejel tudi prvi temeljni zapis FAO *Principi organiziranja in delovanja*, ki večinoma prevzema organizacijski model SAF, temelječ na decentralizaciji in sintezi pogledov. Potrjeno je bilo stališče, da »se je treba organizirati na lokalni ravni, v skupno organizacijo povezati obstoječe skupine in spodbuditi samoorganiziranje v krajih, kjer skupine še ne obstajajo«, ter tudi, da »ni mogoče iskati poenotenja in graditi ideološko čiste organizacije, saj bi to vodilo v dogmatizem, kar ne more prinesiti želenega učinka« (FAO, 2009b: 9).⁴²

Prve skupne aktivnosti FAO so bile podpora boju Zasavcev proti multinacionalki Lafarge,⁴³

⁴⁰ Pri zasedbi FF so se anarhisti osredinili na podporo notranjemu organiziranju zasedbe, ki bi odsevalo ideje o direktnem demokratičnem odločanju in organiziranju brez voditeljev in avtoritet, in na podporo radikalnejšim elementom pri zasedbi, ki jih realpolitika ni odvrnila od tega, da bi zahtevali npr. štipendije za vse in injicirali zasedbo zasebnega lokala K16 v protest proti vdoru zasebnega interesa na Univerzo.

⁴¹ Pomembno je, da je takrat gibanje že imelo bogate izkušnje s terena, hkrati pa zgrajeno mrežo aktivistov in podpornikov, ki so se v različnih fazah in na različne načine vključevali v skupne boje in dejavnosti.

⁴² Povezovanje v federacijo je dodatna raven dosedanje aktivnosti; je praksa delovanja in ne rigidna struktura, ki bi bila sama sebi namen. Struktura, ki se vedno znova presprašuje, spreminja in prilagaja, je odprta in izhaja iz praktičnih potreb.

⁴³ V primeru Lafarge je šlo za boj Zasavcev proti onesnaževanju okolja. Zasavska skupina FAO (*Organizirana skupnost anarhistov Zasavje* - OSA) je sodelovala z lokalno iniciativo *Eko-krog* in v njihovih akcijah npr. blokadi ceste ob prihodu takratnega predsednika vlade Boruta Pahorja. V izjavi, ki jo je – ob podpori shodu »Dost' mamo!« v Ljubljani

podpora gladovni stavki delavcev Prenove, podpora iniciativi *Nevidni delavci sveta* (IWW) v boju za pravice migrantskih delavcev in leta 2011 podpora stavki žerjavistov in delavcev podizvajalcev v Luki Koper.⁴⁴ Med aktivnostmi na področju delavskega boja naj omenimo še udeležbo na delavskih demonstracijah leta 2012, podporo sindikalnemu organiziranju v podjetju Sintal in leta 2014 podporo stavki rudarjev v rudniku Trbovlje-Hrastnik.

Praktični izraz strategije, sprejete na prvem kongresu FAO, je tudi projekt Anarh, festival avtonomne politike in kulture, ki ga vsako leto organizira druga skupina federacije. Prvič se je Anarh odvil leta 2011 v Delavskem domu v Trbovljah,⁴⁵ sledili so v Mariboru (2012), Ljubljani (2013)⁴⁶ in Brežicah (2014). Projekt skuša spodbuditi decentralizirano delovanje in vpeljuje anarhističnih idej v lokalna okolja.⁴⁷

Med kontinuirano dejavnost FAO spada tudi gradnja politike, ki zavrača predstavništvo in njegove sisteme, kot je npr. parlamentarizem s političnimi strankami.⁴⁸ Leta 2010 je FAO v času lokalnih volitev pripravila kampanjo *Če bi volitve kaj spremenile, bi bile prepovedane!*, pred parlamentarnimi volitvami leta 2011 pa kampanjo za bojkot volitev *Izberi svobodo, ne stranke!* Ta je odzvanjala tudi v sestrski kampanji proti volitvam, ki je potekala v sklopu gibanja 15o.

Uporabnost organizacije, kot je FAO, se je najbolj jasno pokazala v času ljudskih vstaj v

– na javnost naslovia FAO, se ponovno izriše sistemska analiza, ki konkreten primer umešča v kontekst družbene ureditve: »Kapitalistična družbena ureditev temelji na izkoriščanju ljudi in narave. V imenu dobička je dovoljeno vse. Ni več pomembno človeško življenje, zdravje nas in prihodnjih generacij, kaj šele družbena blaginja in dostojanstvo vsakega posameznika. V interesu kapitala se vodi nora politika in izvaja sramotna praksa, ki povzroča katastrofalne učinke na življenje ljudi. Pri tem država in politiki vestno pomagajo kapitalistom, saj ustvarjajo možnosti in zakonsko podlago za izvajanje njihovih načrtov.« (FAO, 2010)

⁴⁴ Podpora stavki je bila tudi rezultat dejavnosti skupine FAO *Alternativa obstaja* in sodelovanja z delavci v Luki Koper. Eden konkretnih izrazov podpore stavki je bil tudi časopis *Stavka*, ki ga je v sodelovanju s stavkajočimi delavci na kraju samem pripravila FAO in izdajala zadnje tri dni stavke. Četrto številko so izdali nekaj mesecev po stavki, ko je bilo jasno, da obljube iz dogovora o prekinitvi stavke niso bile izpolnjene. Bil je predvsem medij za širjenje informacij o dogajanju v Luki Koper in moralna podpora stavkajočim.

⁴⁵ Prvi Anarh je bil poseben zaradi močne mednarodne udeležbe, saj so se ga udeležili aktivisti številnih skupin, iniciativ in organizacij iz drugih držav.

⁴⁶ Potekal je v sklopu 7. Balkanskega anarhističnega knjižnega sejma.

⁴⁷ Lokalne avtonomne skupine FAO organizirajo različne dejavnosti, med katere spadajo tudi številni javni dogodki. Eden pomembnejših je vsakoletni nogometni turnir *Brcnimo razizem!*, ki ga od leta 2012 v Zagorju soorganizira OSA. Ista skupina je v letih 2009–2010 v Trbovljah ustvarila avtonomni prostor, kar je zelo razširilo samo skupino in njene aktivnosti. Ta primer pritrjuje strategiji FAO, da imajo avtonomni prostori anarhističnih skupin izjemen pomen za razvoj gibanja in njegov vpliv na lokalni ravni.

⁴⁸ Anarhizem državo razume kot orodje v rokah vladajočega razreda, katerega funkcija sta varovanje interesov kapitala in ohranjanje kapitalističnih odnosov v družbi. Parlamentarizem in volitve razume kot mehanizma za produkcijo legitimnosti vladajočega razreda in iluzije soodločanja in vladavine ljudstva. V resnici ljudi odtujujeta od politike, saj odločanje ni v rokah ljudi in njihovih skupnosti. Za anarhizem so politične stranke in drugi sistemi predstavništva pomembni elementi družbene ureditve, ki omogočajo in reproducirajo odnose hierarhije, prisile, izkoriščanja, zatiranja in dominacije. Temeljnih družbenih sprememb ni mogoče doseči skozi institucije sistema in v tej trditvi se razlikuje od nekaterih drugih socialističnih ideologij.

Sloveniji (2012–2013), saj je sprožila takojšnjo reakcijo.⁴⁹ Predhodno vzpostavljena struktura je omogočala dnevno komunikacijo in izmenjavo informacij o dogajanju v različnih krajih in mestih ter graditev skupne analize⁵⁰ in strategije delovanja. Poleg delovanja na protestih so anarhisti vsebinsko intervenirali v vstajniške procese. Osnovno izhodišče je bila antikapitalistična in revolucionarna perspektiva.⁵¹ Zagovarjali so pluralnost gibanja, avtonomijo skupin in posameznikov, horizontalno in direktnodemokratično organiziranje in heterogenost taktik. V Ljubljani, Kopru, Mariboru⁵² in Brežicah so organizirali ljudske (vstajniške) skupščine, ki so bile odprti prostori za izmenjavo pogledov, idej ter za organizacijo vstajniškega gibanja. Ves čas so konsistentno nasprotovali vsem strankarskim, nacionalističnim, rasističnim in seksističnim težnjam in zagovarjali brezpogojno solidarnost z vsemi, ki so bili tarče policijskega nasilja in represije.⁵³ Hkrati so globalna družbena gibanja obveščali o dogajanju v Sloveniji.⁵⁴ Politično in družbeno vrenje, ki so ga sprostile vstaje, so anarhisti pozneje analizirali in v skladu z ugotovitvami preoblikovali svoj predlog strategije za temeljne družbene spremembe (glej npr. FAO, 2014).

Pomembna naloga anarhistične organizacije je tudi akumulacija znanj, izkušenj in dognanj iz preteklih bojev – ustvarjanje kolektivnega spomina kot temelja za delovanje v prihodnosti. Ohranjanje kontinuiteto in je vezno tkivo med različnimi družbenimi gibanji v vsebinskem, geografskem in časovnem pogledu. Obenem je tudi pomemben korektiv, ki omogoča gibanju, da se konstruktivno sooči z interno krizo. Anarhistična analiza namreč ugotavlja, da imajo družbena gibanja oziroma njihova mobilizacija ciklično naravo neizogibnih vzponov in padcev. Ko mobilizacija družbenega gibanja izgubi naboj, je anarhistična organizacija prostor, ki omogoči »ohranjanje plamena«, demobilizacijo brez pretiranih frustracij in izgorelosti ter pripravo na naslednjo mobilizacijo.

FAO je živ in dinamičen politični projekt, usmerjen v prihodnost. Zdaj povezuje osem aktivnih skupin (Koper, Maribor, Zasavje, Posavje, Celje, Cerkno, Ljubljana, Reka) ter šte-

⁴⁹ Bolj v šali kot zares lahko rečemo, da je bila na začetku prisotnost anarhistov edina skupna točka vstaj v različnih mestih in krajih. Skupine FAO in drugi anarhisti so bili med vstajami aktivno vpeti v dogajanje v Mariboru, Ljubljani, Kopru, Kranju, na Jesenicah, v Celju, v Posavju, Zasavju in drugod.

⁵⁰ Poleg številnih drugih kolektivnih in individualnih zapisov sta v času vstaje nastali tudi dve skupni izjavi FAO. Obe sta nastali v vročici momenta in nosita vse znake tega, toda dovolj korektno povzemata osnovne osi analize, s katero je anarhistično gibanje vstopalo v vstajniške procese (FAO, 2012; FAO, 2013).

⁵¹ Postavljanje partikularnih vprašanj v kontekst kapitalizma ter kritika parlamentarizma in nasprotovanje vsem političnim strankam. Glavna os teh predlogov je, da v okvirih obstoječega družbenega reda problemov, zaradi katerih so šli ljudje na ulice, ni mogoče razrešiti oziroma da so za njihovo razrešitev potrebne temeljne družbene spremembe.

⁵² V Mariboru je ljudsko samoorganizacijo nadgradila *Iniciativa mestni zbor* (IMZ), ki organizira četrtne skupščine v mestu. Aktivisti skupine FAO *Tovarišja anarhistov in anarhistk Maribor* – TAAM so bili med pobudniki iniciative, tudi danes pa je aktivnost v IMZ glavna dejavnost TAAM-a.

⁵³ Nasprotovanje kriminalizaciji upora in življenja je bila ena osrednjih točk anarhističnega delovanja.

⁵⁴ Poleg internetne komunikacije (prva izjava FAO je bila npr. v nekaj dneh prevedena v osem jezikov) in radijskih intervjujev so aktivisti FAO informacije in svoje analize delili tudi na javnih dogodkih v Trstu, Zagrebu, na Dunaju, v Gradcu, Berlinu in Dresdnu, ki so jih o vstajah v Sloveniji organizirali tamkajšnji aktivisti.

vilne posameznike in posameznice iz drugih krajev po Sloveniji, kjer skupine še ne obstajajo. Pomemben vidik njegovega delovanja sta tudi povezovanje in delovanje na mednarodnem področju, o čemer bomo spregovorili v zadnjem delu.

Antinacionalizem in internacionalizem

Ena temeljnih komponent anarhizma je zagotovo internacionalizem,⁵⁵ ki temelji na nasprotovanju konfliktom med ljudmi na podlagi nacionalne identitete⁵⁶ ter spodbuja sodelovanje v boju proti izkoriščanju in zatiranju prek nacionalnih meja. Tudi anarhisti pri nas v analizi družbene realnosti ugotavljajo, da imajo veliko več skupnega npr. z brezposelnimi v Grčiji, delavci v Italiji ali študenti v Turčiji kot pa z domačimi politiki in kapitalisti. Zato je globalna perspektiva⁵⁷ sestavni del anarhističnih analiz in delovanja.

Internationalizem ima za anarhizem tudi povsem praktične učinke. Sodobne anarhistične tradicije pri nas, tako kot njenih izrazov v preteklosti, ni mogoče razumeti brez razumevanja globalnega konteksta in konteksta mednarodnih anarhističnih mrež, iniciativ in organizacij.

Vzpostavlanje prve anarhistične federacije v Sloveniji (SAF) je bilo praktični poskus urniščevanja stališč, ki jih je razvijalo anarhistično gibanje na območju nekdanje Jugoslavije. Ta so temeljila na ugotovitvi, da se brez trdnih struktur na lokalni ravni, ki jih takrat še ni bilo, gibanje težko povezuje. Danes vemo, da mlade, neizkušene in majhne anarhistične iniciative na območju nekdanje Jugoslavije z začetka stoletja ne bi mogle preživeti in se razviti brez vzajemne podpore in sodelovanja.

Omenimo naj še najvidnejši skupni projekt, ki je izšel iz sodelovanja med anarhisti z območja nekdanje Jugoslavije. *Balkanski anarhistični knjižni sejem* kot prostor mednarodnega anarhističnega gibanja, ki omogoča izmenjavo izkušenj, mnenj in predlogov ter vzpostavljanje vezi, sodelovanja in konkretnih pobud za skupno delovanje, je živ in dinamičen projekt. Od leta

⁵⁵ V sodobnem antikapitalističnem gibanju so številne skupine koncept internacionalizma nadomestile s konceptom transnacionalnosti. Anarhisti ju razumejo kot sopomenki, čeprav pri obeh ostaja terminološki problem, saj ne presega ta okvirov nacionalnosti, kar je sicer njun temelj.

⁵⁶ Podstat anarhističnega internacionalizma je antinacionalizem, oba koncepta pa sta komplementarna. Anarhisti odločno nasprotujejo vsem oblikam nacionalizmov kot ideologij, ki gradijo nacionalno identiteto na razlikovanju od drugih narodov, na drugi strani pa so ena temeljnih podpornih kapilar legitimacije države in njene funkcije. Zato je nacionalizem razumljen kot ovira na poti emancipacije, osvoboditve in radikalne enakosti, saj med ljudi vnaša razdor in sovraštvo. Zato so anarhisti vedno pozorni na nacionalistične težnje, ki jih je nujno treba zaustaviti. Med pomembnejšimi in bolj vidnimi iniciativami proti sovraštvu in nasilju, ki se napajata v nacionalizmu, je bila velika antifašistična manifestacija 27. aprila 2009 v Ljubljani. Z njo se je preprečilo neonacističnim skupinam, da izvedejo manifestacijo proti gradnji mošeje v Ljubljani in normalizirajo skrajno desničarsko delovanje na ulicah. Mobilizacija je bila uspešna predvsem zaradi nastopa širokega gibanja v skupni *Fronta za svobodo svetov*, ki so jo pomagali vzpostaviti anarhisti. Ti so se manifestacije udeležili v avtonomnem bloku pod geslom: »Proti fašizmu in kapitalizmu, za socialno revolucijo!«

⁵⁷ Kapitalizem, gibanje kapitala in izkoriščanje je globalno, zato se mu je treba zoperstaviti onkraj nacionalnih meja. Poleg tega temeljnih družbenih sprememb ni mogoče doseči v nacionalni državi ali zgolj na omejenem geografskem območju. Doseči jih je mogoče v sozvočju revolucionarnih procesov, ki se odvijajo na globalni ravni in so medsebojno solidarni.

2003, ko je prvega gostila Ljubljana, so bili naslednji v Zagrebu (2005), Sofiji (2008), Solunu (2009), Skopju (2010) in Zrenjaninu (2011). Po desetih letih se je dogodek vrnil v Ljubljano, kjer ga je maja 2013 gostila FAO,⁵⁸ leta 2014 pa prvič BiH (Mostar).

Tudi FAO je ob nastanku leta 2009 izrazila aspiracije po aktivni vlogi v mednarodnem anarhističnem gibanju in za eno svojih temeljnih usmeritev določila internacionalizem.⁵⁹ Organizacija je ohranila prej vzpostavljene stike s skupinami, iniciativami in organizacijami iz različnih delov sveta in tudi z anarhističnimi internacionalami.⁶⁰ Aktivisti FAO se redno udeležujejo različnih srečanj, dogodkov in protestov v drugih delih Evrope.

Leta 2012 je na kongresu *Internacionalne anarhističnih federacij* (IFA), ki je potekal vzporedno z velikim mednarodnim anarhističnim srečanjem ob 140. obletnici nastanka anarhistične internacionalne v St. Immieru v Švici, FAO tudi formalno postala članica IFA.

Pomemben element anarhističnega internacionalizma je tudi mednarodna solidarnost.⁶¹ Tukajšnji aktivisti so organizirali različne solidarnostne aktivnosti in konkretno pomoč bodisi preganjanim zaradi politične dejavnosti (Beograjska šesterica 2009⁶²), bodisi v podporo tistim,

⁵⁸ Srečanje velja za eno najpomembnejših mednarodnih anarhističnih srečanj v Sloveniji, saj je široka mednarodna udeležba omogočila izjemno produktivne diskusije in aktivnosti ter krepitev in vzpostavitev stikov med različnimi skupinami, iniciativami in organizacijami.

⁵⁹ Za odnose s skupinami, iniciativami, organizacijami in mrežami na mednarodni ravni velja načelo nasprotovanja sektaštvu, ki je problem gibanja, saj razjeda temeljno potrebo po koordinaciji sil in zavezištvu. Načelo nesektaštva temelji na prepričanju, da lahko zgolj v skupni diskusiji in sodelovanju čim širšega kroga ljudi in aktivistov gibanje najde uporabne odgovore in rešitve za doseg ciljev. FAO zagovarja povezovanje z različnimi skupinami in organizacijami iz različnih anarhističnih (in drugih antiavtoritarnih) mrež ne glede na njihove specifične težnje in to načelo izpolnjuje tudi v praksi (FAO, 2009b: 10). Sodeluje v različnih mednarodnih mrežah in iniciativah in vsi ti stiki so enako pomembni kot njeno članstvo v mreži IFA (Internacionala anarhističnih federacij). Tudi na lokalni ravni FAO zagovarja načelo nesektaštva.

⁶⁰ Zdaj obstajajo tri mednarodne mreže, ki povezujejo anarhistične organizacije. *Mednarodno delavsko združenje* (IWA-AIT) je bilo restrukturirano leta 1922 in nadaljuje tradicijo prve internacionalne ter združuje anarhistične in revolucionarne sindikate. Del te internacionalne je *Anarhosindikalistična iniciativa* (ASI) iz Srbije, ki z anarhisti iz Slovenije sodeluje že vsaj od leta 2003. Aktivisti *Sindikata samoorganiziranih delavcev* so se leta 2005 udeležili tudi kongresa IWA v Granadi (Španija). *Internacionala anarhističnih federacij* (IFA-IAF) je bila ustanovljena leta 1968, povezuje pa anarhistične federacije in se sklicuje na tradicijo anarhistične internacionalne iz leta 1872. Mreža *Anarkismo* povezuje anarhistične organizacije platformističnega toka, ki se združujejo na podlagi teoretske in taktične enotnosti ter kolektivne odgovornosti. Anarhisti pri nas so bili v stiku s to mrežo pred leti prek italijanske *Federacije anarhokomunistov* (FdCA) in južnoafriške iniciative *Zabalaza*, danes pa predvsem z irsko *Workers Solidarity Movement* (WSM) in *Brazilsko anarhistično koordinacijo* (CAB). Poleg omenjenih mednarodnih mrež pa obstajajo še številne druge, ki se povezujejo in delujejo manj formalno in bolj fluidno. Tudi sodelovanje v teh mrežah pomembno vpliva na anarhizem pri nas.

⁶¹ Koncepta solidarnosti, ki je prav tako eden ključnih za razumevanje anarhizma, ne smemo mešati s humanitarizmom in dobroteljnostjo. Solidarnost anarhizem razume kot odnos vzajemne pomoči in podpore med ljudmi, ki imajo skupne interese, med ljudmi istega razreda in med skupinami, ki se borijo za iste cilje. Drugače od humanitarne solidarnosti ni izraz pomoči »žrtvam«, ampak podpora »izkoriščanim in zatiranim« v skupnem boju proti izkoriščanju in zatiranju.

⁶² Srbska država je šest aktivistov *Anarho-sindikalistične iniciative* brez sojenja držala šest mesecev v priporu in jih pozneje skušala obtožiti mednarodnega terorizma.

ki so v vojni s svojo državo (grška vstaja 2008,⁶³ bosanska pomlad 2014⁶⁴), ali pa podpirajo skupine, ki nimajo lastne infrastrukture, in avtonomne prostore, ki so pod pritiski države.

Sklep

Anarhisti pri nas so v zadnjih petnajstih letih razmeroma široko eksperimentirali z oblikami in načini političnega organiziranja in delovanja ter pri tem uporabljali različne modele in metode. Uspešno so zgradili svoje organizacijske strukture, ki so omogočile razvoj in kontinuiteto. S konsistentnim delovanjem v različnih družbenih iniciativah in gibanjih, v stiku z različnimi ljudmi in skupinami ter v različnih konstelacijah, včasih kot pobudniki drugič kot podporniki, so razvili specifično politično delovanje, ki izvira iz temeljnih anarhističnih idej in načel ter se napaja v nenehni refleksiji, spremembah in prilagoditvah teorije in prakse, v analizi stanja, razmerij sil in odnosov ter v strateško-taktičnih premislekih. S to prakso je anarhizem postavljen na politični zemljevid kot prepoznavna politična sila v družbenih gibanjih.

V tem času so se izkristalizirale določene usmeritve, ki so temeljne za razumevanje anarhističnega projekta in njegovih predlogov. Prvi vidik usmeritev je povezan z analizami in kritiko trenutne družbene, politične in ekonomske ureditve družbe in odnosov v njej. Po teh analizah sta kapitalizem (produkcijski način, ki temelji na izkoriščanju) in država (sklop institucij, katerih funkcija je varstvo interesov vladajočega razreda) sistema izkoriščanja, zatiranja in dominacije, ki proizvajata socialno neenakost, razredno družbo in permanenten (včasih latenten in manj izrazit, drugič odprt, artikuliran in intenziven) konflikt med manjšino, ki danes poseduje vse vzvode moči in oblasti (vladajoči razred), in veliko večino, ki poseduje zgolj lastno delovno silo, je odrezana od vzvodov odločanja, izključena iz distribucije skupnega bogastva ter izpostavljena bedi in revščini. Poleg tega anarhizem nasprotuje tudi vsem drugim oblikam izkoriščanja, zatiranja in diskriminacije; problematizira vse oblastne odnose, tako medosebne kot družbene, in se bori proti vsakršni hierarhiji, avtoriteti in prisili ter za njeno odpravo.

Drugič, anarhizem išče dolgoročne perspektive, cilje in vizije. Zavzema se za odpravo vseh sistemov izkoriščanja, zatiranja in dominacije ter za vzpostavitev brezrazredne družbe, ki bo temeljila na socialni, politični in ekonomski enakosti, individualni in kolektivni svobodi ter vzajemni pomoči in solidarnosti. Tovrstna družba bo zgrajena *od spodaj* in bo temeljila na samoorganizaciji in samoupravljanju, na modelih direktnega demokratičnega odločanja, bo horizontalna, decentralizirana in federalistična – brez hierarhij, šefov in centra. Da bi tovrstna

⁶³ Šestega decembra 2008 so grški policisti v središču Aten umorili 15-letnega Alexandrosa Grigoropoulou, kar je sprožilo splošno vstajo. Grčijo so za nekaj mesecev zajeli socialni nemiri v obsegu, ki jih ni videla vse od padca diktature leta 1973. Smrt mladega aktivista je simbolizirala izkoriščanje, zatiranje in dominacijo obstoječega družbenega reda in bila generator splošne ljudske mobilizacije. Grško vstajo so anarhisti pri nas podprli z dvema solidarnostnima shodoma pred grškim veleposlaništvom v Ljubljani.

⁶⁴ Spomladi 2014 so BiH zajeli množični protesti in socialni nemiri, ki so jih sprožili dolgoletni delavski boji. V njih so anarhisti prepoznali nov spontan izraz nezadovoljstva izkoriščanih, vstaja v BiH pa je v marsičem spominjala na vstaje v Sloveniji. Zato sta bili pozornost anarhistov in komunikacija z ljudmi na ulicah posebej osredinjeni na točke, v katerih so prepoznali potencialne napake (ki so jih prepoznali med vstajami v Sloveniji) in težnje, ki blokirajo razvoj revolucionarnega procesa.

vizija prihodnosti lahko zaživela, je treba v revolucionarnem procesu za temeljne družbene spremembe odpraviti kapitalizem in državo (kot ključna sistema izkoriščanja in zatiranja).

Čeprav se anarhisti ne ukvarjajo poglobljeno z dolgoročnimi cilji in vizijo bodoče družbe (tudi zato, ker je tovrstno teoretiziranje hitro označeno za utopično in je zato lahko odtujeno od razmišljanj ljudi ter prej odvrača kot privlači tudi anarhiste), pa je jasno, v katero smer se pri tem nagibajo. Kot smo že omenili, je za anarhizem ključnega pomena koherentnost med cilji in sredstvi oziroma razumevanje, da je pot tudi že del cilja.

Tretjič, anarhisti razvijajo strategije in taktike za smiselno, usmerjeno in učinkovito delovanje. Gre za iskanje odgovorov na vprašanje, »kako je mogoče priti od tod, kjer smo danes, do tam, kamor želimo priti jutri«. Praksa, različni pristopi, uspehi in neuspehi, resna refleksija in predvsem čas so na gladino navrgli nekaj predlogov in razrešili nekaj zadreg iz preteklosti. Pri številnih poskusih anarhističnega organiziranja je na primer vladala zmeda, saj se je po eni strani vzpostavljalo skupine, temelječe na anarhizmu, po drugi pa se je želelo, da bi bile to množične organizacije, ki bi združevale ljudi brez skupne ideološke platforme.⁶⁵ Praksa je pogled usmerila na *organizacijski dualizem*, po katerem se vzpostavljajo na eni strani specifične anarhistične organizacije, ki združujejo ljudi na podlagi skupne ideološke platforme, na drugi pa organizacije izkoriščanih razredov (družbena gibanja), ki združujejo ljudi na podlagi skupnih razrednih interesov in/ali na podlagi skupnih interesov v partikularnih zgodbah (bojih).

Po tem modelu sta cilj anarhistične organizacije (poleg drugih funkcij) graditev družbenih gibanj in pomoč pri razvoju samoorganizacije, avtonomije, nehierarhičnosti, direktne demokracije, direktne akcije in revolucionarne perspektive v njih, ki so po anarhističnih analizah nujne značilnosti, da bi ta lahko postala konstitutiven del revolucionarnega procesa in nosilec družbenih sprememb. Pri tem seveda ne gre za avantgardističen pristop ali hierarhičen odnos.⁶⁶ Potreba po vzpostavljanju politične organizacije izhaja iz ugotovitve, da političnega vakuumu ni in da je treba artikulirati svoja stališča v »tekmi idej«, saj v vseh družbenih sferah (tudi v družbenih gibanjih) delujejo različne politične in druge sile ter ideologije.⁶⁷

Končali bomo v skladu z anarhistično metodologijo. Vse analize, teorije, ideologije in programi so povsem neuporabni, če se jih ne da uporabiti v praktičnem delovanju. Zato naj se ta poskus načrtovanja anarhističnih predlogov za družbene spremembe uporabi za inspiracijo, orodje ali kritiko. Če kot tak ni uporaben, ga je nujno treba zavreči.

⁶⁵ Pogosto se je zastavilo vprašanje, ali vzpostavljati iniciative okrog konkretnih vprašanj (delavstvo, študenti, feminizem, ekologija) ali vzpostavljati iniciative, ki bi dolgoročno delovale na različnih področjih in temah.

⁶⁶ Anarhisti v družbenih gibanjih nastopajo zaradi svojih (razrednih) interesov in ne zato, da bi družbena gibanja izkoristili za svoje cilje (ki bi bili nasprotni ali drugačni od interesov drugih v družbenih gibanjih). V študentskem gibanju delujejo kot študenti in kot anarhisti ali pa kot podporniki boja zaradi skupnih interesov npr. za brezplačno javno šolstvo za vse. V delavskih bojih sodelujejo kot sopotniki z drugimi delavci v skupnem boju proti izkoriščanju in kapitalu (saj so tudi sami delavci, zato imajo enak interes kot preostali delavci; ne nazadnje vedo, da je solidarnost ključno orodje v razrednem boju). V soseskah delujejo, ker tam tudi živijo.

⁶⁷ Poskuša nevtralizirati vpliv tistih sil in ideologij, ki družbenim gibanjem preprečujejo razvijati revolucionarne potencialne. Nasproti družbenim gibanjem namreč stojijo sile vladajočega razreda, ki razpolagajo z veliko več sredstvi za doseganje svojih ciljev, zato pogosto vnašajo zmedo v družbena gibanja, jih razbijajo, kooptirajo ali umirjajo.

Literatura

- ANARHO-FEMINISTIČNA INICIATIVA (2009): Anarho-feministična iniciativa. *Autonomija* (1): 13.
- AVTONOMNA TRIBUNA (2007): *Izjava Avtonomne tribune za avtonomno univerzo*. Dostopno na: <http://avtonomnatribuna.blogspot.com/2007/05/izjava-avtonomne-tribune-za-avtonomijo.html> (5. september 2014).
- AVTONOMNI BLOK (2007): *Naš prostor, naš čas, naš boj*. Dostopno na: <http://n17-n17.blogspot.com/2007/11/izjava-za-javnost-stran-je-v-izdelavi.html> (9. september 2014).
- FAO (2009a): Proces k Federaciji za anarhistično organiziranje. *Autonomija* (1): 4–7.
- FAO (2009b): Čas je za naslednji korak! *Autonomija* (1): 8–10.
- FAO (2009c): Principi organiziranja in delovanja Federacije za anarhistično organiziranje. *Autonomija* (1): 11–12.
- FAO (2010): *Kapital ubija življenje: ustavimo Lafarge in njihove pomagače!* Dostopno na: <http://a-federacija.org/2010/11/10/kapital-ubija-zivljenje/> (9. september 2014).
- FAO (2011): Kdo se boji črnega moža? *Anarhistka* (23): 1.
- FAO (2012): Ne diskriminiramo, vsi so gotovi!. *Anarhistka* (posebna številka): 1–3.
- FAO (2013): *Našo prihodnost si bomo vzeli nazaj!* Dostopno na: <http://a-federacija.org/2013/02/07/svojo-prihodnost-si-bomo-vzeli-nazaj/> (9. september 2014).
- FAO (2014): *V slogi je sila: lekcije iz štrajka rudarjev, bosanska ustaja in upor kot upanje*. Dostopno na: <http://a-federacija.org/2014/04/05/v-slogi-je-sila/> (8. september 2014).
- FRECE, TINE (2002): Črni blok in anarhizem. *Časopis za kritiko znanosti* XXX(209–210): 107–114.
- KOLEKTIV ZA ANARHO-SINDIKAT SAF (2003): *Odprto pismo delavkam in delavcem*. Arhivski dokument.
- KOLEKTIV ZA ANARHO-SINDIKAT SAF (2004): *Poziv na zasedbo tovarne in borbo za ohranitev delovnih mest*. Arhivski dokument.
- POBUDA ZA ANARHISTIČNO ORGANIZIRANJE (2009): *Organiziranje in organizacija*. Arhivski dokument.
- SAF (2003a): *Od lokalne organizacije do mednarodne borbe*. Dostopno na: http://a-federacija.org/wp-content/uploads/2010/04/saf-od_lokalne_organizacije_do_mednarodne_borbe.pdf (6. september 2014).
- SAF (2003b): *Principi organiziranja in delovanja Social-anarhistične federacije*. Arhivski dokument.
- SAF (2004): *Vabilo na Kongres Social-anarhistične federacije*. Arhivski dokument.
- SiSD (2005): Programske smernice Sindikata samoorganiziranih delavcev. *Delauska solidarnost* (posebna številka): 2–3.